

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนไทรทองวิทยาคาร อำเภอหนองกงศรี จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ตามแนวคิดของสตีฟ เพน เคมมิส (Stephen Kemmis) และแมคแท็กการ์ท (Mc Taggart) ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นการวางแผน (Planning) ขั้นปฏิบัติตามแผน (Action) ขั้นสังเกต (Observation) ขั้นสะท้อนผล (Reflection) มีสรุปผลการวิจัยดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย
2. อภิปรายผลการวิจัย
3. ข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนไทรทองวิทยาคาร อำเภอหนองกงศรี จังหวัดกาฬสินธุ์ ดังนี้

1. สภาพปัญหาและความต้องการ

สภาพปัญหาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนไทรทองวิทยาคารมีไม่เพียงพอต่อการจัดการเรียนรู้ ควรพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ และควรมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้อย่างหลากหลายแต่ความต้องการร่วมกันมากที่สุด คือ ต้องการสร้างแหล่งเรียนรู้สวนสมุนไพร

2. ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาและพัฒนาแหล่งเรียนรู้

ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ กลุ่มผู้ร่วมวิจัยเสนอแนะให้จัดทำโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้สวนสมุนไพรและให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยมีการวางแผนการพัฒนาและออกแบบการจัดสวนสมุนไพร ผลของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ทำให้ได้สวนสมุนไพรที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ ครู นักเรียน ชุมชน ได้ใช้ประโยชน์จากสวนสมุนไพร อย่างคุ้มค่า และรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

3. ความพึงพอใจต่อการจัดแหล่งเรียนรู้

ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนไทรทองวิทยาคาร การประเมินผล พบว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด คือ 4.62

อภิปรายผล

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนไทรทองวิทยาคาร อำเภอหนองกงบุรี จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลจากการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนไทรทองวิทยาคารมีแหล่งเรียนรู้ไม่เพียงพอต่อการจัดการเรียนรู้ ควรพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ และควรมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย มีความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้อย่างหลากหลายและมีความต้องการร่วมกันมากที่สุด คือ ต้องการสร้างแหล่งเรียนรู้สวนสมุนไพร ซึ่งใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และการจัดสนทนากลุ่ม สอดคล้องกับเกษมสันต์ ศรีคำแสง (2553 : 139-142) ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพโรงเรียนบ้านโคกก่องสมมิตรวิทยาคาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สกลนคร เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า สภาพและปัญหาเกี่ยวกับการใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านโคกก่องสมมิตรวิทยาคาร มีการวางแผนเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนแต่ไม่ครอบคลุมทั้งระบบการปฏิบัติไม่เป็นไปตามแผน ขาดการนิเทศติดตามผลอย่างจริงจัง การบริหารและการจัดการใช้แหล่งเรียนรู้อย่างขาดประสิทธิภาพ การใช้แหล่งเรียนรู้ไม่เต็มศักยภาพใช้ประโยชน์ไม่ตรงตามความต้องการ จุรีรัตน์ อ้วนพรหมมา (2553 : 117-121) ได้ศึกษาการพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม โดยใช้กิจกรรม 5 ส โรงเรียนบ้านโคกขามเสียง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุกดาหาร ผลการวิจัยพบว่า สภาพและปัญหาการพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม โดยใช้กิจกรรม 5 ส โรงเรียนยังไม่ได้วางแผนการดำเนินงานด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน นงค์ศรี ราชมณี (2553 : 114-118) ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านจาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ผลการวิจัยพบว่าสภาพการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนก่อนการพัฒนาทางด้านกายภาพมีแหล่งเรียนรู้ไม่เพียงพอ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ บุชบา ช่วยแสง (2553 : 77-79) ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนบ้านหนองอ้นน้อย อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี มีขั้นตอนและผลวิจัยดังนี้การวิจัยระยะที่ 1 ขั้นตอนการเตรียมการ โดยใช้เทคนิคการประชุมปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมและสร้างสรรค์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสอบถามความคิดเห็น แบบสังเกตการณ์ แบบบันทึกการประชุมและแบบบันทึกของผู้วิจัย ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบัน ผู้เข้าร่วมวิจัยไม่เข้าใจในกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ขาดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ขาดการเชื่อมโยงกับแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน และอภิชัย ดาวดิ่งส์ (2554 : 118-121) ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาโรงเรียนหนองโนวิทยา อำเภอหนองกงบุรี สำนักเขตพื้นที่

การศึกษาประถมศึกษาภาคต้น เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาปัญหาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา มีแหล่งเรียนรู้ไม่เพียงพอ ไม่เอื้อต่อการพัฒนาการเรียนการสอนและที่มีอยู่ใช้การไม่ได้ ขาดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ครูไม่ใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

2. ผลการศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนโพธิ์ทองวิทยาคาร ข้อเสนอแนะการพัฒนาสวนสมุนไพรโดยการจัดทำโครงการและให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาร่วมกันโดยมีแนวความคิดร่วมกันถึงการวางแผนการพัฒนาและรูปแบบของสวนสมุนไพร ส่วนผลของการพัฒนาได้สวนสมุนไพรที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ ให้ครู นักเรียน และชุมชน สามารถเข้าศึกษาหาความรู้ได้ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และแบบสังเกตการสร้างแหล่งเรียนรู้สวนสมุนไพร สอดคล้องกับนิรุต ถึงนาค (2550 : 87-94) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี สาระที่ 2 งานอาชีพ โรงเรียนเทศบาล สังกัดกองการศึกษาเทศบาลเมืองมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า การนำหลักการวิจัยปฏิบัติการโดยนำยุทธศาสตร์หลากหลายมาใช้ คือ การประชุมเชิงปฏิบัติการ การระดมความเห็น การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนและการนิเทศติดตาม ทำให้ครูเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน มีเจตคติที่ดีต่อการสอนมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาประสิทธิภาพการสอนจนสามารถนำรูปแบบดังกล่าวไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนมีการปฏิบัติจริงได้ผลจนเกิดความเชื่อมั่น เกษมสันต์ ศรีคำแข็ง (2553 : 139-142) ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพโรงเรียนบ้านโคกกองสมมิตรวิทยาคาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนบ้านโคกกองสมมิตรวิทยาคาร ประกอบด้วย กิจกรรมสร้างความตระหนัก กิจกรรมสร้างองค์ความรู้ จูรีรัตน์ อ้วนพรหมมา (2553 : 117-121) ได้ศึกษาการพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม โดยใช้กิจกรรม 5 ส โรงเรียนบ้านโคกขามเลียง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุกดาหาร ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม โดยใช้กิจกรรม 5 ส โรงเรียน ประกอบด้วย การอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน การประชุมระดมสมอง การปฏิบัติตามกิจกรรม 5 ส การจัดประกวดเขตบริการดีเด่นและการกำกับ ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ การติดตามและประเมินผล การพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม โดยใช้ กิจกรรม 5 ส ทรงรัตน์ ศรีสารคาม (2553 : 146-152) ได้ศึกษากระบวนการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมประกอบด้วย การวิเคราะห์

บริบทของโรงเรียน การวิเคราะห์บริบทของชุมชนชุมชน การกำหนดประเด็นที่จะสร้างความร่วมมือในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การสร้างเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนและชุมชน ส่วนแนวทางการสร้างความร่วมมือต่อการบริหารการศึกษามี 6 แนวทาง คือ

สำรวจแหล่งเรียนรู้ชุมชน จัดเวทีเสวนาในชุมชน การสนทนากลุ่ม การกำหนดคุณลักษณะของแหล่งเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 การจัดตั้งแหล่งเรียนรู้และการสร้างข้อตกลงความร่วมมือ ส่วนการนำเสนอกระบวนการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสภาพชุมชนและโรงเรียนโดยได้นำเสนอผ่าน 3 ทาง คือ เสนอผ่านกลุ่มเป้าหมาย เสนอผ่านที่ประชุมของชุมชนและโรงเรียนนำเสนอผลการดำเนินงานผ่านเครือข่ายการเรียนรู้ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ผลการดำเนินงานทำให้เกิดโครงการศึกษาดูงานในชุมชนร่วมกับบุคลากรในโรงเรียน เพื่อนำมาพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่มีในชุมชน และทางโรงเรียนได้นำนักเรียนเข้าเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ที่จัดตั้งขึ้น โดยมีปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ถ่ายทอดชุดความรู้ ส่งผลให้มีการปรับกระบวนการเรียน เปลี่ยนการสอนของครูในโรงเรียน โดยมีชุมชนเข้าร่วม นงศ์ศรี ราชมณี (2553 : 114-118) ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านจางน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า วิธีการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนผู้วิจัยใช้กลยุทธ์ในการพัฒนา คือ การศึกษาดูงาน การแสวงหาความร่วมมือจากแหล่งเงินทุนภายนอก การสร้างทีมงานโดยให้มีกิจกรรมย่อย และสอดคล้องกับบุขบา ช่วยแสง (2553 : 77-79) ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนบ้านหนองอ้อน้อย อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานีการวิจัยระยะที่ 2 ขั้นการพัฒนา ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ ขั้นการร่วมกันวางแผน ขั้นการร่วมกันปฏิบัติการ ขั้นการร่วมกันสังเกตการณ์และขั้นการร่วมกันสะท้อนผล ผลการพัฒนาแหล่งเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม พรรณี เสียงบุญ (2553 : 117-119) ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโรงเรียนบ้านหนองบัวคู อำเภอนาดูน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยมีความรู้ความสามารถดำเนินการตามแผนดำเนินการพัฒนา เกิดแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนการสอนเพิ่มขึ้น 4 ฐาน คือ ฐานห้องสมุด ฐานห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ฐานสวนป่านานาพันธุ์และฐานสวนเกษตรพอเพียงและมีบรรยากาศการเรียนรู้ดีขึ้นเป็นที่ชื่นชมของผู้มาเยี่ยมชม ครู นักเรียนได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้อย่างคุ้มค่า รู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ และ

อภิชัย ดาวดิ่งส์ (2554 : 118-121) ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาโรงเรียนหนองโนวิทยา อำเภอหนองกุงศรี สำนักเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ผลการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ส่งผลให้แหล่งเรียนรู้ด้านห้องสมุดมีบรรยากาศที่ดี มีระบบ มีหนังสือใหม่และเพียงพอต่อการจัดการเรียนรู้ มีโต๊ะและเก้าอี้สำหรับอ่านหนังสือ

แหล่งเรียนรู้ด้าน ICT มีเครื่องคอมพิวเตอร์เพียงพอแก่นักเรียน มีระบบอินเทอร์เน็ตให้บริการครู และนักเรียนใช้สำหรับสืบค้นในการจัดการเรียนรู้ มีห้องที่เป็นระบบมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

3. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนไทรทอง วิทยาคาร จากการประเมินผล พบว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด คือ 4.62 โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจ จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 45 คน สอดคล้องกับ เกษมสันต์ ศรีคำแสง (2553 : 139-142) ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพโรงเรียนบ้านโคกก่องสหมิตรวิทยาคาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาสกจนคร เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า มีความเห็นเกี่ยวกับระดับความสำเร็จของการ ดำเนินงานในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ครู นักเรียน มีความ พึงพอใจต่อความสำเร็จของการดำเนินงานในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนโดยภาพรวมอยู่ ในระดับมากที่สุด นางศรี ราชมณี (2553 : 114-118) ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อ การจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านจาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ โดยใช้กล ยุทธ์การศึกษาดูงาน การแสวงหาความร่วมมือจากแหล่งเงินทุนภายนอก และการสร้างทีมงาน ได้ ส่งผลให้ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยมีความเข้าใจ สามารถดำเนินการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการ จัดการเรียนรู้ตามกระบวนการทำงานเป็นทีม ทำให้ผู้ร่วมวิจัย นักเรียน และชุมชนมีระดับความ พึงพอใจการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ในระดับมาก บุชบา ช่วยแสง (2553 : 77-79) ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนบ้านหนองอ้อน้อย อำเภอนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี ความพึงพอใจต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนบ้าน หนองอ้อน้อยของผู้ร่วมวิจัยโดยรวมพบว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุดและเมื่อพิจารณา รายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุดและด้านการร่วมกันสะท้อนผลมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าทุก ด้าน ส่วนด้านการร่วมกันสังเกตการณ์มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าทุกด้าน พรรณี เสี่ยงบุญ (2553 : 117- 119) ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โรงเรียนบ้านหนองบัวคู อำเภอนาดูน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า จากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็น สำคัญ กลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นต่อสภาพและการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.16 ระดับความพึงพอใจต่อการพัฒนาและการใช้แหล่ง เรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.56 และ อภิชัย ดาวดิ่งส์ (2554 : 118-121) ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาโรงเรียนหนอง โนวิทยา อำเภอนองบุรีศรี สำนักเขตพื้นที่การศึกษาระดับศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 ผลการวิจัย

พบว่า การประเมินผลการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาจากการประเมินผลพบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยการพัฒนาแหล่งเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนไทรทองวิทยาคาร อำเภอหนองกงศรี จังหวัดกาฬสินธุ์ มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

1.1 การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นเวทีหนึ่งในการระดมความคิดเห็นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ยอมรับความคิดเห็นของแต่ละคน โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นของตนเองออกมา เพื่อรับรู้สภาพปัญหา ความต้องการร่วมกัน ตั้งแต่เริ่มการร่วมคิด ร่วมวางแผนแก้ไขปัญหา ร่วมปฏิบัติ ร่วมติดตาม ร่วมประเมินผล จนบรรลุวัตถุประสงค์ในการพัฒนา ดังนั้น ในการจัดทำกิจกรรมหรือพัฒนางานในด้านต่าง ๆ ควรมีการจัดประชุมแลกเปลี่ยนแนวความคิด เพื่อหากรอบวิธีการในการพัฒนา โดยใช้แนวความคิดทางวิชาการเป็นหลักในการยึดถือปฏิบัติและนำแนวความคิดของชุมชน บุคลากรในองค์กรมาร่วมพัฒนาและแก้ไขปัญหาในองค์กรของตนเอง

1.2 ควรส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษามากขึ้น โดยการจัดอบรมและการจัดประชุม รวมทั้งควรส่งเสริมให้ชุมชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรพัฒนาผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา เพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

2. ข้อเสนอเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1. ควรมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียน ในชุมชน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

2.2. ควรวิจัยเกี่ยวกับความพึงพอใจในการใช้แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนและนอกโรงเรียน